

■ УДК 78.071.1:78.03 (44) «18»

Т. В. Жаркіх, кандидат мистецтвознавства, доцент, Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, м. Харків

ІПОСТАСЬ НОМО MUSICUM У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ УНІВЕРСАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ О. МЕССИАНА

Досліджується іпостась homo musicum як складова універсальної особистості французького композитора ХХ ст., сутність котрої розкривається на основі вивчення середньовічного трактування ролі музиканта в мистецтві як науці із долученням мессіанівської системи «liberti arts» («вільних мистецтв [наук]»), яка містить математику, астрономію, поезію, філологію, орнітологію і філософію. Така система являє собою як середньовічний музично-поетичний мікросвіт, так і імпресіоністичний, про що свідчать музично-живописний спектр, зв'язок з природою, натурфілософією.

Ключові слова: універсальна особистість, іпостась, homo musicum, liberti arts.

Т. В. Жарких, кандидат искусствоведения, доцент, Харьковский национальный университет искусств имени И. П. Котляревского, г. Харьков

ИПОСТАСЬ НОМО MUSICUM В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ УНІВЕРСАЛЬНОЙ ЛИЧНОСТИ О. МЕССИАНА

Исследуется ипостась homo musicum как составляющая универсальной личности французского композитора ХХ в., сущность которой раскрывается на основе изучения средневековой трактовки роли музыканта в искусстве как науке с использованием мессіановской системы «liberti arts» («свободных искусств [наук]»), которая включает: математику, астрономию, поэзию, филологию, орнітологию и философию. Эта система представляет собой как средневековый музыкально-поэтический микромир, так и импрессионистический, о чём свидетельствуют музыкально-живописный спектр, связь с природой, натурфилософией.

Ключевые слова: универсальная личность, ипостась, homo musicum, liberti arts.

T. V. Zharkikh, Candidate of Art Criticism, Associate Professor, I. P. Kotliarevskyi National University of Arts, Kharkiv

HOMO MUSICUM HYPOSTASIS IN THE PROCESS OF FORMING UNIVERSAL PERSONALITY OF O. MESSIAEN

The paper investigates the homo musicum hypostasis as part of the universal personality of O. Messiaen — French composer of the twentieth century. The essence of homo musicum is revealed through the study of the medieval interpretation of the role of the artist in the

art as a science, using the system messiaen's «liberti arts» («Liberal Arts [Science]»), which includes: mathematics, astronomy, poetry, philology, philosophy and ornithology. This system is like a medieval musical and poetic microcosm and impressionistic, as proven by the musical and scenic variety, connection with natural philosophy.

Key words: versatile person, hypostasis, homo musicum, liberti arts.

Упродовж 70 років — із 40-х рр. ХХ ст. понині — мессіанознавство еволюціонувало від неприйняття творчості композитора до визнання його геніальності. Однак і донині особистість та спадщина О. Мессіана недостатньо вивчені й надають значних можливостей для поглибленого дослідження. Серед проблемних напрямів сучасного мессіанознавства — визначення іпостасей творчої особистості авіньйонського художника як універсального генія. Вивчення спадщини О. Мессіана є актуальним завданням сучасного музикознавства.

Мета дослідження — визначити сутність іпостасі homo musicum у процесі формування універсальної особистості О. Мессіана.

Об'єкт — універсальна особистість французького композитора.

Предмет — homo musicum як одна з іпостасей універсальної особистості авіньйонського Майстра.

Трактування особистості О. Мессіана як утілення універсалізму — одна з тенденцій сучасного мессіанознавства. Наприклад, О. Ринденко визначає О. Мессіана як універсаліста, виокремлюючи три головні напрями в системі його діяльності: музичний, літературний та природничо-науковий [7, с. 194]. На думку дослідниці, в опері «Франциск Ассізький» О. Мессіан проявився як універсальний поліжанровий художник — лібретист, редактор, художник по костюмах, художник-постановник спеціальних ефектів та режисер. Розглядаючи «Трактат про ритм, колір та орнітологію», О. Ринденко підкреслює, що Мессіан постає як філософ музичної науки, теоретик музично-теоретичних спеціалізацій, інтерпретатор власних творів, документаліст пташиного співу і лише в опосередкованій формі — як музикант-педагог. Таким чином, у концепції О. Ринденко така іпостась О. Мессіана як homo musicum представлена системно.

Мессіанознавці — Г. Шнеерсон, К. Розеншильд, В. Єкимовський, К. Мелік-Пашаєва, Р. Куницька, С. Брюн — поділяють думку, що формування універсальної особистості О. Мессіана, його вподобань відбулося в дитинстві. Саме родина композитора на початку життя французького Майстра прищепила йому любов до природи та релігії, мистецтв (літератури, поезії, зокрема символістської,

живопису, музики, театру) та наук. Синтез «вільних мистецтв» французький композитор успадкував на генетичному рівні: батьки майбутнього генія були діячами мистецтва й водночас глибоко віруючими людьми. Для дитини захоплення музикою безпосередньо пов'язувалося з релігією, оскільки з усіх мистецтв тільки музика (найтонша) — найближча до Бога (концепція середньовічного майстра). Зв'язок музики та релігії для О. Мессіана був природним з дитячих років.

Саме в дитинстві сформувався майбутнє ставлення композитора до рояля як до оркестру. В. Єкимовський [2] зазначає: щороку, як і всі діти, маленький Олів'є з нетерпінням очікував Різдва, пов'язаного з подарунками, але подарунками незвичайними: партитури «Дон Жуана» та «Чарівної флейти» Моцарта, «Альцести» та «Орфея» Глюка, «Осуд Фауста» Берліоза, «Валькірії» та «Зигфріда» Вагнера, а також п'єси для рояля Дебюссі та Равеля («Естампи», «Нічний Гаспар»). Таким чином, уже в дитячі роки О. Мессіан почав долучатися до французької національної традиції, класицизму та романтизму.

Безліч оркестрових транскрипцій, з якими ознайомився в дитинстві О. Мессіан, вплинули на його манеру гри на роялі, завдяки чому вона перетворювалася для нього на диригування оркестром, а рояль набував значення псевдооркестру з великою кількістю тембрів [8].

Дитячі захоплення О. Мессіана втілилися у вокальному циклі «Поєми для Мі» (1936), фортепіанна партія якого віддзеркалює внутрішнє прагнення композитора не лише до оркестрового звучання, а й органності. Передусім, у цьому можна пересвідчитися завдяки застосуванню композитором акордів «гронами» (що пов'язано з практикою органних мікстур), які надають фортепіанній фактурі характерного вигляду барвистого коштовного каміння або вітражів, якими О. Мессіан завжди захоплювався.

Крім того, в «Поємах для Мі» містяться й такі новації в галузі музичного мистецтва, які свідчать про обізнаність композитора в орнітології (одному з «вільних мистецтв» у системі творчого універсуму французького Майстра). Здобутки орнітологічних «штудій» О. Мессіана у вокальному циклі втілюються у відтворенні тембрів птахів через комбінування звуків та комплексів звуків, за допомогою яких створюється незвичне звучання фортепіано.

У «Поємах для Мі» особливу роль відіграє нумерологія, яка пов'язана з числовою символікою, а через неї — з математикою. Невипадково композитор використовує в цьому вокальному циклі

саме 9 поем: це число Ангела, з яким асоціюється його кохання до французької скрипальки та композитора К. Дельбо — дружини О. Мессіана. У кожному номері твору закладено певний символ, що відбиває зміст поеми. Авіньйонський художник уважав, що числа мають магичні властивості й таку силу, яка поєднує людину з Богом.

Для творчості О. Мессіана характерне тяжіння до традицій композиторів минулого, зокрема Середньовіччя з притаманною цьому часу системою «вільних мистецтв». Саме поле «вільного мистецтва» в спадщині французького митця простежується достатньо наочно. Середньовічне трактування ролі музиканта є історичним прообразом того універсального розуміння творчої особистості, що властиве О. Мессіану. Однак у його спадщині наявні зв'язки із середньовічним сприйняттям ролі музики набули певної трансформації. Як в епоху Середньовіччя музика належала до сімох «вільних мистецтв», поділених на «trivium» (граматика, риторика, логіка) та «quadrivium» (арифметика, геометрія, астрономія, музика), так само для французького композитора вона виявлялася складовою його системи «вільних мистецтв та наук» (відповідно до середньовічного розуміння art — це і мистецтво, і наука). Система «вільних мистецтв (наук)», згідно з Мессіаном, являє собою: релігію, філософію, музику, живопис, поезію, філологію, орнітологію, математику, астрономію, нумерологію, космологію. Та цей перелік можна було б продовжувати, в ньому все взаємопов'язане і одне неможливе без іншого. В О. Мессіана, наприклад, орнітологія перетворюється з науки на мистецтво, а поезія стає наукою. У його творчості наявні численні паралелі із Середньовіччям: авіньйонський Майстер, як і музиканти того часу, був автором поетичних текстів, що оспівують свою Прекрасну Даму; як «вільні мистецтва» в середньовічній системі торкаються теоретичної філософії, так і в О. Мессіана вони пов'язані з філософією; як у той час музика слугувала богослов'ю, так і в О. Мессіана музика й інші «вільні мистецтва» пропагують християнські ідеї.

Уже в ранньому віці О. Мессіан уподобав імпресіоністичну музику, яка здавалася йому сучасною. Ознайомлення юного Олів'є з оперою «Пеллеас та Мелізанда» К. Дебюссі стало для нього відкриттям і значно вплинуло на творчість майбутнього композитора. Під враженням від неї О. Мессіан написав перший опублікований твір «Прелюди для фортепіано» (1929), якому, на думку автора, вже характерне певне співвідношення звук-колір, але з точки зору ритму ще доволі далекий від божественної свободи Дебюссі [9].

Г. Хаймовський, посилаючись на наукову працю А. Голеа, наголошує: у творчості Дебюссі Мессіан відкрив найочевидніші приклади «чарівності неможливостей» (це лаконічне визначення належить Мессіану і зафіксовано автором в теоретичній праці «Техніка моєї музичної мови») [11, с. 119]. Незважаючи на відмінності художніх темпераментів, образного ладу музики й естетичних пріоритетів, між К. Дебюссі й О. Мессіаном існує щось спільне, і воно передалося, насамперед, у їх стихійному пантеїзмі [там само, с. 120]. К. Мелік-Пашаєва [6] доповнює дебюссістські принципи, які сприйняв О. Мессіан, принципом синтезу східної та європейської музики.

Безперечно, наступною після К. Дебюссі серед французьких імпресіоністів для О. Мессіана стала постать М. Равеля. Равелівська манера письма позначиться в майбутнього композитора на використанні особливих музичних ритмів, контрастності образів, сприйманні поезії як невід'ємної частини музичних поем [3, с. 315]. «Нічного Гаспара», якого знав з дитинства, О. Мессіан через роки називатиме «компендіумом фортепіанного письма двох останніх століть» [там само, с. 328].

Вплив імпресіоністичної музики набуде відображення й у вокальному циклі «Поєми для Мі», в частинах «Пейзаж» та «Кольє».

Крім традицій К. Дебюссі та М. Равеля, В. Єкимовський убачає в ранніх творах О. Мессіана «тіні» Г. Берліоза, Ф. Ліста, С. Франка — представників романтичного напрямку в музичному мистецтві.

Таким чином, система «вільних мистецтв» Мессіана містить як середньовічний музично-поетичний мікросвіт, так і імпресіоністський, про що свідчать наявність музично-живописного спектра, зв'язок з природою, натурфілософією.

Вплив російської музичної культури у творчості О. Мессіана, передусім, пов'язаний зі спадком М. Мусоргського та І. Стравінського.

У музиці М. Мусоргського спонтанно виникають дисонуючі акорди, вільне голосоведіння як результат суто колористичної послідовності співзвуч. Гармонія цього композитора відзначається новизною і ладовим багатством, що надзвичайно зацікавило О. Мессіана.

Традиції Мусоргського проявилися в четвертій поемі «Жах» вокально-поетичного циклу «Поєми для Мі» авіньйонського Майстра. Однак, на думку М. Юдіної [12], очевидним наслідуванням М. Мусоргського є фортепіанний цикл О. Мессіана «Двадцять

поглядів на немовля Ісуса». Особливо яскраві враження композитора пов'язані з музикою «Бориса Годунова» М. Мусоргського та «Весни священної» І. Стравінського.

У творчості О. Мессіана простежуються ритмічні традиції, засновані І. Стравінським (його метод роботи з ритмічними структурами О. Мессіан досліджує в 1939 р. в статті «Ритм в Ігоря Стравінського»). Аналізуючи «Весну священну», авіньйонський композитор використовує таку термінологію: незворотні ритми, індійські ритми, накладання часів, ритмічні персонажі, ритмічна тема. Саме ці якості згодом стали властивими і творчості французького Майстра.

Р. Куницька зазначає, що додані тривалості Мессіана є результатом взаємодії, з одного боку, «божественної волі» Дебюссі, а з іншого — вольової стихії ритму Стравінського [5, с. 93].

Згідно з О. Кривицькою, протягом життя О. Мессіан звертався до музики І. Стравінського, творчість якого стала невичерпним джерелом ідей французького композитора [4, с. 179]. Визнаючи відкриття нової ритмічної системи І. Стравінського, О. Мессіан, проте, вказував на роль у цій галузі й М. Римського-Корсакова, К. Дебюссі, А. Шенберга, Шарнгадеви — великого індійського ритміста XIII ст., здобутки яких авіньйонський Майстер використовував у власній композиторській техніці.

Так, у процесі формування універсальної особистості О. Мессіана іпостась *homo musicum* виявляється в тяжінні до синтезування компонентів сучасної йому музичної мови, традицій минулого та використання цього у власній творчості.

Водночас О. Мессіан безпосередньо не долучав до власних творів досягнень композиторів інших національних шкіл та історичних епох. Зокрема, в теоретичній праці «Техніка моєї музичної мови» він підкреслював, що всі ці запозичення проходять через призму деформації його власної музичної мови, набуваючи, таким чином, іншої несподіваної мелодичності та ритмічності, уникають, щонайменше, подібності до моделі [13, с. 39].

Один з найзначніших рівнів прояву іпостасі *homo musicum* у творчій особистості композитора пов'язаний з використанням концепції звуко-кольору. Феномен бачення кольору в музиці поєднує творчість О. Мессіана з доробком великого російського композитора О. Скрибіна. Ця аналогія простежується в таких творах, як «Двадцять поглядів на немовля Ісуса» О. Мессіана та пізніх сонатах О. Скрибіна.

На відміну від Скрябіна, О. Мессіан убачав можливість взаємодії між музикою і живописом на рівні не стільки тональність-колір, скільки колір (кольори) — акорд (акорди). Він наголошував, що складні кольори пов'язані зі складними акордами та звучаннями [9]. Таким чином, «кольоровий слух» О. Мессіана сполучався не з тональностями, як у М. Римського-Корсакова або О. Скрябіна, а з акордами. Саме останні постають у розумінні композитора аналогами кольору; зміна акорду зумовлює зміну кольору та його відтінків. Композиторові властиве «прямовисне» сприйняття звукоколірного ряду, проте «акордовим» фактором не вичерпується його колірне сприйняття, оскільки О. Мессіан оперує ладами, які називає «системами». Кожна ладова система для О. Мессіана пов'язана з певним кольоровим забарвленням звуків. Кольори та звуки розташовані для нього за принципом гама, що дозволяло французькому композиторові сприймати всі закони світобудови крізь таку «колірну» призму. Колір — центральне поняття у творах О. Мессіана та його сприйнятті музики взагалі.

Окрім зазначених музичних кумирів французького композитора, можна навести імена інших численних видатних музикантів. Важливо те, що наслідуючи традиції своїх попередників, О. Мессіан створює власний індивідуальний стиль. Це не властиво середньовічному майстрові, який мав дотримувати певних канонів, а його професіоналізм визначався тим, наскільки він утілював у своїй творчості об'єктивні закони буття, не виявляючи при цьому власного бачення. В О. Мессіана, з одного боку, наявне продовження середньовічної неперсоналістичної традиції, з іншого — яскраво виражена самотність.

Його музика має споконвічні французькі ознаки, серед яких, насамперед: барвистість, мальовничість, семантика задоволення, насолоди, прагнення висловити невимовне, впливаючи лише чистою красою [1, с. 134], кольорово-звуковий орнамент, спів птахів, етнографічна екзотика, [2, с. 17], захоплення якою, зокрема індійськими системами музичних ладів, фольклором американських індіанців, аборигенів Океанії, ознайомлення з трактатом Шарнгадеви та його ритмами, стають основою мессіанівської концепції ритму, метра, метроритму і – ширше — часу в музиці.

Усе означене — найважливіші грані прояву іпостасі homo musicum у доробку О. Мессіана. Головна ж особливість творчості композитора — церковність у музичному мистецтві, яка охоплює грецький мелос і структуру античного вірша як попередників

середньовічного християнського мистецтва, продовжуючи історичну еволюцію до сучасної О. Мессіану доби.

Проте вивчення іноземних музичних культур не стало для О. Мессіана підставою для занурення, наприклад, в індуїзм чи буддизм — він, як і раніше, залишався французом, котрий сповідував католицизм. Музика для композитора була тим засобом, за допомогою якого він спілкувався з Богом. О. Мессіан стверджував (доказ цьому можна знайти в «Техніці моєї музичної мови»), що музика має передавати піднесені почуття, насамперед, релігійні. У системі мислення французького митця релігійний зміст став домінантним, тому головна мета композитора — служіння Богові через мистецтво.

Французький композитор сприймав музичне мистецтво як розумове, інтелектуальне, абстрактне, нематеріальне; мистецтво часу (важливість ритму в музиці), мистецтво надприродне (це пояснює релігійна практика і влада музики над психікою).

Музику О. Мессіан розумів як мистецтво любові, і це є головною особливістю прояву *homo musicum* — однієї з іпостасей універсальної особистості французького митця. У мессіанівській системі «вільних мистецтв» музика функціонує в поєднанні традицій і новаторства.

У процесі дослідження творчої особистості французького композитора з'ясовано, що іпостась *homo musicum* розкривається через успадкування середньовічного трактування ролі музиканта як творця універсального типу, завдяки чому формується мессіанівська інтерпретація системи «вільних мистецтв та наук», серед яких: математика, астрономія, музика, поезія, філологія, орнітологія та філософія. Унікальність особистості О. Мессіана проявляється в тому, що на основі традицій попередників композитор створив власну неповторну музичну мову, де музика трактується як мистецтво, здатне узагальнювати й долучати можливості інших мистецтв, наук, філософії та релігії.

Перспективами подальших досліджень може бути теоретичний і виконавський аналіз мессіанівських творів (зокрема вокальних), що сприятиме розкриттю специфіки творчої особистості французького композитора як універсального генія.

Список використаних джерел

1. Дебюсси К. Статті, рецензії, бесіди / Клод Дебюсси ; [пер. с фр. и комент. А. Бушен]. — М. ; Л. : Музыка, 1964. — 279 с.
2. Екимовский В. А. Оливье Мессиа́н : жизнь и творчество / В. Екимовский. — М. : Сов. композитор, 1987. — 304 с. — (Зарубежная музыка. Мастера XX века).

3. Жаркова В. Б. Прогулки в музыкальном мире Мориса Равеля (в поисках смысла послания Мастера) / Валерия Жаркова. — Киев : Автограф, 2009. — 528 с.
4. Кривицкая Е. Д. Мессиа́н и Стравинский / Е. Кривицкая // Век Мессиа́на : сб. ст. / [ред.-сост.: К. В. Зенкин, Т. С. Кюргеган]. — М., 2011. — С. 179—183. — (Научные труды / Моск. гос. консерватория им. П. И. Чайковского ; сб. 69).
5. Куницкая Р. И. Французские композиторы XX века... : Эдгар Варез, Андре Жоливе, Оливье Мессиа́н, Пьер Булез, Анри Дютийе / Р. Куницкая. — М. : Сов. композитор, 1990. — 208 с.
6. Мелик-Пашаева К. Л. Творчество О. Мессиа́на / К. Л. Мелик-Пашаева. — М. : Музыка, 1987. — 208 с.
7. Рынденко О. О. Феномен целостности исполнительского, композиторского и музыкально-теоретического творчества Оливье Мессиа́на // Наук. вісн. Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. — Київ, 2005. — Вип. 51 : Питання організації художньої цілісності музичного твору. — С. 193—198.
8. Самюэль К. Беседы с Оливье Мессиа́ном : (пер. с фр.). Гл. 1 [Электронный ресурс] / Клод Самюэль. — Париж, 1968. — Режим доступа: <http://musstudent.ru/biblio/82-music-history/samuel-omessiaen/71-klod-samyuel-besedy-s-olive-messiaen-perevod-s-fr-1968-glava-1.html>. — Загл. с экрана.
9. Самюэль К. Беседы с Оливье Мессиа́ном : (пер. с фр.). Гл. 2 [Электронный ресурс] / Клод Самюэль. — Париж, 1968. — Режим доступа: <http://musstudent.ru/biblio/82-music-history/samuel-omessiaen/70-klod-samyuel-besedy-s-olive-messiaen-perevod-s-fr-1968-glava-2.html>. — Загл. с экрана.
10. Самюэль К. Беседы с Оливье Мессиа́ном : (пер. с фр.). Гл. 5 [Электронный ресурс] / Клод Самюэль. — Париж, 1968. — Режим доступа: <http://musstudent.ru/biblio/82-music-history/samuel-omessiaen/227-klod-samyuel-besedy-s-olive-messiaen-perevod-s-fr-1968-glava-5.html>. — Загл. с экрана.
11. Хаймовский Г. В музыкальной культуре Франции... : о творчестве и теории Мессиа́на / Г. Хаймовский // Сов. музыка. — 1965. — №10. — С. 119—123.
12. Юдина М. В. Ст., воспоминания, материалы / М. В. Юдина ; [общ. ред. С. В. Аксюка ; сост., подгот. текста и примеч. А. М. Кузнецова]. — М. : Сов. композитор, 1978. — 416 с.
13. Messiaen O. Technique de mon langage musical / O. Messiaen. — Paris : Alphonse Leduc, 1994. — 112 p.

References

1. Debussi K. Statti, rietsenzii, besedy / Klod Debussi ; [per. s fr. i koment. A. Bushen]. — M. ; L. : Muzyka, 1964. — 279 s.

2. Yekimovskii V. A. *Olivie Messian : zhizn i tvorchestvo* / V. Yekimovski. — M. : Sov. kompozitor, 1987. — 304 s. — (Zarubiezhnaia muzyka. Mastera XX veka).
3. Zharkova V. B. *Progulki v muzykalnom mire Morisa Ravelia (v poiskakh smysla poslaniia Mastera)* / Valeriia Zharkova. — Kiev : Avtograf, 2009. — 528 s.
4. Krivitskaia Ye. D. *Messian i Stravinskii* / Ye. Krivitskaia // *Vek Messiana : sb. st.* / [ried.-sost.: K.V. Zienkin, T. S. Kiuriegian]. — M., 2011. — S. 179—183. — (Nauchnie trudy / Mosk. gos. konservatoriia im. P. I. Chaikovskogo ; sb. 69).
5. Kunitskaia R. I. *Frantsuzkii kompozitory XX veka... : Edgar Varez, Andre Zholive, Olivie Messian, Pier Bulez, Anri Djiutiie* / R. Kunitskaia. — M. : Sov. kompozitor, 1990. — 208 s.
6. Melik-Pashaeva K. L. *Tvorchestvo O. Messiana* / K. L. Melik-Pashaeva. — M. : Muzyka, 1987. — 208 s.
7. Ryndenko O. O. *Fenomen tselostnosti ispolnitel'skogo, kompozitorskogo i muzykalno-teoreticheskogo tvorchestva Olivie Messiana* // *Nauk. visn. Nats. muz. akad. Ukrainy im. P. I. Chaikovskogo*. — K., 2005. — Vyp. 51 : *Pytannia organizatsii hudozhnoi tsilisnosti muzychnoho tvorcu*. — S. 193–198.
8. Samuel K. *Besedy s Olivie Messianom* : (per. s fr.). Gl. 1 [Elektronnyi resurs] / Klod Samuel. — Parizh, 1968. — Rezhim dostupa: <http://musstudent.ru/biblio/82-music-history/samuel-omessiaen/71-klod-samyuel-besedy-s-olive-messiaen-perevod-s-fr-1968-glava-1.html>. — Zagl. s ekrana.
9. Samuel K. *Besedy s Olivie Messianom* : (pier. s fr.). Gl. 2 [Elektronnyi resurs] / Klod Samuel. — Parizh, 1968. — Rezhim dostupa: <http://musstudent.ru/biblio/82-music-history/samuel-omessiaen/70-klod-samyuel-besedy-s-olive-messiaen-perevod-s-fr-1968-glava-2.html>. — Zagl. s ekrana.
10. Samuel K. *Besedy s Olivie Messianom* : (pier. s fr.). Gl. 5 [Elektronnyi resurs] / Klod Samuel. — Parizh, 1968. — Rezhim dostupa: <http://musstudent.ru/biblio/82-music-history/samuel-omessiaen/227-klod-samyuel-besedy-s-olive-messiaen-perevod-s-fr-1968-glava-5.html>. — Zagl. s ekrana.
11. Haimovskii G. V *muzykalnoi kulture Frantsii... : o tvorchestve i teorii Messiana* / G. Haimovskii // *Sov. muzyka*. — 1965. — № 10. — S. 119—123.
12. Yudina M. V. *St., vospominaniia, materialy* / M. V. Yudina ; [obshch. red. S. V. Akciuka ; sost., podgot. Teksta i primech. A. M. Kuznetsova]. — M. : Sov.kompozitor, 1978. — 416 s.
13. Messiaen O. *Technique de mon langage musical* / O. Messiaen. — Paris : Alphonse Leduc, 1994. — 112 p.

■ UDC 78.071.1:78.03 (44) «18»

Zharkikh T. V., Candidate of Art Criticism, Associate Professor,
I. P. Kotlyarevskiy National University of Arts, Kharkiv
zhar.09@mail.ru

HOMO MUSICUM HYPOSTASIS IN THE PROCESS OF FORMING UNIVERSAL PERSONALITY OF O. MESSIAEN

The aim of this paper is to explore the essence of homo musicum during the formation of the universal personality Olivier Messiaen.

Research methodology. The aim of paper — to study the system of creative methods and the structure of personality of the composer as a versatile genius. The theoretical basis for the study included the works by musicologists such as: K. Rozenshild, V. Ekimovsky, K. Melik-Pashayev Kunitsky R., V. Zharkova, E. Krivitskaya, O. Ryn-denko, S. Bruhn and the views of Olivier Messiaen.

Results. It was found that «the roots» of the versatile personality of O. Messiaen, are to be looked for in his childhood. The family of the composer of instilled in him love of nature, religion, the arts (literature, poetry in particular, symbolist, paintings, music, theater) and science. The synthesis of «liberal arts» was perceived by the French composer at the genetic level. The study of the homo musicum hypostasis includes understanding of medieval interpretations of the role of the musician as a master of a universal type, due to which appears interpretation of the «liberal arts and sciences » by the composer French. O. Messiaen`s unique personality is reflected in the fact that, based on the traditions of its predecessors, the composer created his own musical language, which is regarded as the art of music, capable to integrate other arts, sciences, philosophy and religion. In Messiaen`s system of «liberal arts» music combines tradition and innovation.

Novelty. The paper investigates the homo musicum hypostasis as part of O. Messiaen`s universal personality.

The **practical significance.** Ukrainian musicologists may find the information contained in this article is useful for understanding the universal genius O. Messiaen.

Key words: versatile, person, hypostasis, homo musicum, liberal arts

Надійшла до редколегії 09.02.2015 р.